

**WACHTLIJSTEN SPECIAAL
EN VOORTGEZET SPECIAAL
ONDERWIJS**

OP 16 JANUARI 2002

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	5
1.1	Achtergrond	5
1.2	Begripsomschrijvingen	5
1.3	Opbouw van het rapport	6
2	CENTRALE VRAGEN EN WERKWIJZE	7
2.1	Centrale vragen	7
2.2	Werkwijze	7
3	OMVANG VAN DE WACHTLIJSTEN	9
3.1	Aantal scholen met wachtlijsten	9
3.2	Visueel gehandicapten	9
3.3	Auditief en communicatief gehandicapten	10
3.4	Lichamelijk, verstandelijk en meervoudig gehandicapten	12
3.5	Leerlingen met gedragsproblemen	13
3.6	Aanvullende gegevens	15
3.7	Samenvatting	16
4	OORZAKEN VAN PLAATSINGSLIJSTEN EN MAATREGELEN OM DEZE TE VOORKOMEN	19
4.1	Oorzaken van plaatsingslijsten	19
4.2	Maatregelen om plaatsingslijsten te voorkomen of in te perken	21
5	THUISZITTERS	23
6	NABESCHOUWING	25
	BIJLAGE(N)	
I	Omvang plaatsingslijsten, onderzoekslijsten en aanmeldingslijsten medio januari 2000, 2001 en 2000	30
II	Oorzaken van plaatsingslijsten	31
III	Enkele casusbeschrijvingen	32

1 INLEIDING

1.1 Achtergrond

De inspectie van het onderwijs inventariseert jaarlijks de omvang van de wachtlijsten in het (V)SO: het speciaal onderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs, zoals geregeld in de Wet op de expertisecentra. De uitkomsten van deze inventarisaties leveren een bijdrage aan het ontwikkelen van beleid door de overheid om de wachtlijstproblematiek en het aantal thuiszitters zo veel mogelijk in te perken. Een voorbeeld is de regeling klassenassistentie die in november 2001 is ingegaan (in het kader van de harmonisatie cluster IV, de scholen voor leerlingen met gedragsproblemen). Voorts hebben de uitkomsten van de inventarisaties een rol gespeeld in de discussie rondom het invoeren van leerlinggebonden financiering (LGF), het verbeteren van de op bemiddeling gerichte positie van de leerplichtambtenaar en het invoeren van het onderwijsnummer.

Ook in 2002 heeft de inspectie de omvang van de wachtlijsten geïnventarieerd in het (V)SO. Nagegaan is hoeveel leerlingen op de peildatum van 16 januari 2002, op een plaatsingslijst, een aanmeldingslijst of op een onderzoekslijst staan. Voorts is het aantal thuiszitters onder deze leerlingen in kaart gebracht, voor zover deze bekend zijn bij de (V)SO-scholen en bij de inspectie. Dit rapport bevat de uitkomsten van het onderzoek. Waar mogelijk wordt een vergelijking gemaakt met de gegevens van medio januari 2000 en 2001.

1.2 Begripsomschrijvingen

In dit rapport over de wachtlijsten in het (V)SO hanteert de inspectie de volgende begripsomschrijvingen.

Een leerling op een *plaatsingslijst* is een leerling die door de commissie van onderzoek en begeleiding (de indicatiecommissie) toelaatbaar is verklaard, maar wiens toelating (effectieve plaatsing) tot de school nog niet heeft plaatsgevonden.

Een leerling op een *aanmeldingslijst* is een leerling die formeel voor toelating tot de school is aangemeld, maar die nog niet in de procedure voor het toelaatbaarheidsonderzoek is opgenomen. Een leerling op een *onderzoekslijst* is een leerling die formeel voor toelating tot de school is aangemeld en die in de procedure voor het toelaatbaarheidsonderzoek is opgenomen, maar van wie het toelaatbaarheidsonderzoek nog niet is afgerond. De termen aanmeldings- en onderzoekslijst omvatten tezamen dezelfde categorie leerlingen waarvoor bij de peiling van voorgaande jaren alleen de term onderzoekslijst werd gehanteerd.

De term *wachtlijsten* is gereserveerd voor het geheel aan aanmeldingslijsten, onderzoekslijsten en plaatsingslijsten.

Onder een *thuiszitter* wordt in dit rapport verstaan: een leerplichtig kind of een leerplichtige jongere die op de peildatum van 16 januari 2002 feitelijk geen enkele vorm van onderwijs volgt. Het betreft dus thuiszittende leerlingen die geen vrijstelling hebben van de leerplicht. Daarbij worden twee categorieën thuiszitters onderscheiden: thuiszitters die op een wachtlijst van (V)SO-scholen staan (categorie A) en alle andere thuiszitters (bijvoorbeeld leerlingen die van school verwijderd zijn) die bij deze scholen bekend zijn (categorie B).

Het inspectieonderzoek heeft niet de pretentie de gehele thuiszittersproblematiek in het (V)SO in kaart te brengen. Gegeven haar taak en positie heeft de inspectie zich ten behoeve van de inventarisatie van thuiszitters tot de (V)SO-scholen beperkt. Uit contacten met onder andere leerplichtambtenaren is het de inspectie echter bekend dat er ook thuiszittende leerlingen zijn die nog niet of niet meer bij (V)SO-scholen bekend zijn, maar die wel bij een leerplichtambtenaar staan geregistreerd. Het omgekeerde komt overigens ook voor. Alleen de invoering van het onderwijsnummer kan zicht bieden op de precieze omvang van het aantal thuiszittende leerlingen.

1.3 Opbouw van het rapport

De wijze waarop het onderzoek is verricht en de vragen die daarbij centraal stonden, zijn beschreven in hoofdstuk 2. Hoofdstuk 3 bevat de gegevens over de omvang van de plaatsingslijsten, de onderzoekslijsten en de aanmeldingslijsten in het SO en in het VSO. Hoofdstuk 4 gaat nader in op oorzaken van plaatsingslijsten en op maatregelen die scholen nemen om plaatsingslijsten te voorkomen. In hoofdstuk 5 wordt aandacht besteed aan de thuiszittersproblematiek, in hoofdstuk 6 gevolgd door een nabeschuiving.

2 CENTRALE VRAGEN EN WERKWIJZE

2.1 Centrale vragen

Het hoofddoel van het onderzoek naar de wachtlijstproblematiek in het speciaal onderwijs (SO) en het voortgezet speciaal onderwijs (VSO) is na te gaan hoeveel leerlingen op de peildatum van 16 januari 2002 op wachtlijsten staan, wat belangrijke oorzaken van het ontstaan van plaatsingslijsten zijn en welke maatregelen scholen nemen om plaatsingslijsten te voorkomen of in te perken. Ook is het aantal thuiszitters geïventariseerd. De bijbehorende onderzoeksvragen zijn:

1. Hoeveel leerlingen staan op de peildatum van 16 januari 2002 op plaatsingslijsten en op aanmeldings- en onderzoekslijsten van scholen voor (V)SO? Zijn er verschillen tussen de clusters?
2. Wat zijn de belangrijkste oorzaken van plaatsingslijsten en welke maatregelen nemen scholen om plaatsingslijsten te voorkomen of in te perken?
3. Hoeveel leerplichtige leerlingen staan op de peildatum van 16 januari 2002 op een plaatsingslijst en een aanmeldings- en onderzoekslijst van een school voor (V)SO, maar volgen op die datum op geen enkele school onderwijs? Hoeveel andere thuiszittende leerlingen zijn bij de scholen voor (V)SO bekend?

Waar mogelijk zijn de antwoorden op bovengenoemde onderzoeksvragen vergeleken met de gegevens van medio januari 2000 en 2001.

2.2 Werkwijze

De vaststelling van de omvang van de wachtlijsten en van de aantallen thuiszitters in het (V)SO heeft plaatsgevonden op de peildatum van 16 januari 2002. Daartoe hebben de instellingen voor SO en VSO op of kort na 16 januari 2002 een vragenlijst van de inspectie ingevuld. Ook de inventarisatie van thuiszitters heeft plaatsgevonden via de vragenlijst die door de scholen voor (V)SO is ingevuld en via telefonische contacten met scholen die thuiszitters hadden opgegeven. Daarnaast heeft de inspectie nog contact gehad met diverse leerplichtambtenaren. Het rapport bevat een weergave van de gegevens die door de scholen zijn aangereikt.

3 OMVANG VAN DE WACHTLIJSTEN

In dit hoofdstuk geeft de inspectie in paragraaf 3.1 een overzicht van het aantal scholen voor SO en VSO dat op 16 januari 2002 een wachtlijst heeft. Het gaat hier om scholen vallend onder de Wet op de expertisecentra (WEC). De wachtlijstproblematiek van speciale scholen voor basisonderwijs, vallend onder de Wet op het primair onderwijs (WPO), valt buiten het bestek van deze rapportage. Hetzelfde geldt voor het praktijkonderwijs en het leerwegondersteunend onderwijs, als bedoeld in de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO). In de paragrafen 3.2 tot en met 3.5 worden per cluster van (V)SO-scholen de gegevens gepresenteerd over het aantal leerlingen dat op een wachtlijst staat, in paragraaf 3.6 gevolgd door een samenvatting en enige aanvullende informatie over de vier clusters tezamen. Bij de beschrijving is onder meer gebruik gemaakt van de gegevens uit Tabel I in Bijlage 1 van dit rapport.

3.1 Aantal scholen met wachtlijsten

Van de 323 scholen voor SO en VSO die bij dit onderzoek betrokken zijn, hebben er 127 (39 procent) op de peildatum van 16 januari 2002 een plaatsingslijst. Vorig jaar was dit 40 procent; het aantal scholen dat een plaatsingslijst heeft is dus nauwelijks gewijzigd. Ongeveer drie kwart (247 scholen, 76 procent) van de scholen die bij dit onderzoek betrokken zijn heeft op de peildatum van 16 januari 2002 een aanmeldings- en onderzoekslijst. Vorig jaar was dit 78 procent, dus vrijwel gelijk. Het is de inspectie bekend dat het aantal scholen met wachtlijsten toeneemt naarmate het schooljaar vordert.

Het aantal scholen met een plaatsingslijst of met een aanmeldings- en onderzoekslijst is op 16 januari 2002 vrijwel gelijk aan dat van vorig jaar. Niettemin blijkt zich wel een verschuiving te hebben voorgedaan. Van de scholen met een plaatsingslijst behoort 40 procent tot cluster III (lichamelijk, verstandelijk en meervoudig gehandicapten) en 39 procent tot cluster IV (leerlingen met gedragsproblemen). Ook bevat cluster III verhoudingsgewijs de meeste scholen met een aanmeldings- en onderzoekslijst. Vorig jaar waren de meeste scholen met beide soorten wachtlijsten nog te vinden in cluster IV. Deze verschuiving zegt overigens niets over de omvang van de wachtlijsten in beide clusters. Zoals verderop in de tekst zal blijken, is de omvang van de wachtlijsten dit jaar net als vorig jaar verreweg het grootst in cluster IV.

3.2 Visueel gehandicapten

De visueel gehandicapte leerlingen zijn ondergebracht in cluster I. De vier instellingen voor visueel gehandicapten die bij dit onderzoek betrokken zijn, hadden op de peildatum van 16 januari 2002 in totaal 714 leerlingen. Tabel 3.1

geeft het aantal leerlingen weer dat medio januari 2000, 2001 en 2002 op een plaatsingslijst of op een aanmeldings- en onderzoekslijst stond.

Tabel 3.1 Visueel gehandicapten: aantal leerlingen op een plaatsingslijst of een aanmeldings- en onderzoekslijst per medio januari 2000, 2001 en 2002

Onderwijssoort	Plaatsingslijsten aantal leerlingen			Aanmeldings- en onderzoekslijsten aantal leerlingen		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002
SO	0	3	1	0	17	35
VSO	0	0	0	1	2	4
Totaal	0	3	1	1	19	39

Plaatsingslijsten in 2002

Uit de tabel blijkt dat het aantal visueel gehandicapte leerlingen dat op een plaatsingslijst staat in 2002 minimaal is. In totaal staat slechts één leerling op een plaatsingslijst van het SO. Het VSO heeft in het geheel geen plaatsingslijst.

Aanmeldings- en onderzoekslijsten in 2002

Over het algemeen staan er meer leerlingen op aanmeldings- en onderzoekslijsten dan op een plaatsingslijst. Ook bij de instellingen voor visueel gehandicapten blijkt dit het geval. Met name het aantal leerlingen op een aanmeldings- of onderzoekslijst van het SO is in 2002 naar verhouding groot: 35 leerlingen in totaal.

Ontwikkelingen in de periode 2000-2002

Al drie jaar achtereen staan er in cluster I weinig leerlingen op een plaatsingslijst. Het aantal leerlingen dat op een aanmeldings- of onderzoekslijst staat is de afgelopen drie jaar echter toegenomen. Deze toename geldt vooral voor het SO: van nul leerlingen in 2000 tot 35 leerlingen in 2002. De toename komt vrijwel geheel voor rekening van één van de instellingen. Door interne redenen is er binnen het instituut stagnatie in de onderzoeken ontstaan; inmiddels wordt aan een oplossing gewerkt.

3.3 Auditief en communicatief gehandicapten

Het cluster van de auditief en communicatief gehandicapten (cluster II) omvat scholen en afdelingen voor doven, voor slechthorenden, voor leerlingen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden en voor meervoudig gehandicapten. De 48 scholen die bij dit onderzoek betrokken zijn, hadden op de teldatum van 16 januari

---

Inclusief 1 meervoudig gehandicapte leerling

Inclusief 3 meervoudig gehandicapte leerlingen

2002 in totaal 9144 leerlingen. Tabel 3.2 geeft het aantal leerlingen weer dat medio januari 2000, 2001 en 2002 op een plaatsingslijst of een aanmeldings- en onderzoekslijst stond.

Tabel 3.2 Auditief en communicatief gehandicapten: aantal leerlingen op een plaatsingslijst of een aanmeldings- en onderzoekslijst per medio januari 2000, 2001 en 2002

Onderwijssoort	Plaatsingslijsten			Aanmeldings- en onderzoekslijsten		
	aantal leerlingen			aantal leerlingen		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002
SO	89	154	126	671	635	925
VSO	0	2	2	10	42	50
Totaal	89	156	128	681	677	975

Plaatsingslijsten in 2002

Uit de tabel blijkt dat op 16 januari 2002 in het onderwijs voor auditief en communicatief gehandicapten 128 leerlingen op een plaatsingslijst staan. Deze leerlingen vormen 1,4 procent van het totaal aantal leerlingen dat deze scholen en afdelingen bezoekt.

Bijna alle leerlingen die door de commissie van onderzoek en begeleiding toelaatbaar zijn verklaard tot cluster II staan op een plaatsingslijst van het SO. Daarbinnen zijn de plaatsingslijsten voor leerlingen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden het langst, met in totaal 80 leerlingen. In het VSO voor auditief en communicatief gehandicapten komen nauwelijks plaatsingslijsten voor.

Aanmeldings- en onderzoekslijsten in 2002

Het aantal leerlingen op een aanmeldings- en onderzoekslijst binnen cluster II is naar verhouding groot. Voor alle aanmeldings- en onderzoekslijsten van alle clusters geldt overigens dat hierin dubbelingen kunnen voorkomen, omdat leerlingen soms voor meer dan één school worden aangemeld.

Met name het SO telt veel leerlingen (925) die formeel zijn aangemeld, maar die nog niet in de onderzoeksprocedure zijn opgenomen of waarvan de onderzoeksprocedure nog niet is afgerond. Het merendeel van deze leerlingen (701) is aangemeld voor het onderwijs aan leerlingen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden.

Ontwikkelingen in de periode 2000-2002

Ten opzichte van 2000 is de omvang van de plaatsingslijsten voor auditief en communicatief gehandicapten in het SO in 2001 gestegen en in 2002 weer gedaald. De afname in 2002 komt vooral door een daling van 37 leerlingen (meer dan de helft) op plaatsingslijsten van scholen voor slechthorenden. De

---

Inclusief 28 leerlingen op afdelingen voor meervoudig gehandicapten

Inclusief 92 leerlingen op afdelingen voor meervoudig gehandicapten

plaatsingslijsten voor het onderwijs aan leerlingen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden (ESM) zijn daarentegen gestegen: van 43 in 2000 naar 80 in 2002. In het VSO is de omvang van de plaatsingslijsten de afgelopen jaren laag en stabiel gebleven.

Ten opzichte van 2000 is de omvang van de aanmeldings- en onderzoekslijsten in 2001 licht gedaald maar vervolgens in 2002 gestegen. Ook hier komt de toename vooral voor rekening van scholen met leerlingen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden. Deze toename heeft onder meer te maken met de verbeterde signalering en diagnostiek, waardoor deze groep leerlingen, waaronder een toenemend aantal allochtone leerlingen, op jongere leeftijd wordt gesignaleerd en wordt doorverwezen naar een school voor ESM in plaats van het speciaal basisonderwijs, zoals voorheen vaak gebeurde.

3.4 Lichamelijk, verstandelijk en meervoudig gehandicapten

Het cluster van de lichamelijk, verstandelijk en meervoudig gehandicapten (cluster III) omvat scholen en afdelingen voor lichamelijk gehandicapten, langdurig (somatisch) zieken, meervoudig gehandicapten en zeer moeilijk lerenden. De 172 scholen van dit cluster die aan het onderzoek hebben meegedaan, tellen in totaal 22636 leerlingen (teldatum 16 januari 2002).

Tabel 3.3 geeft het aantal leerlingen weer dat medio januari 2000, 2001 en 2002 op een plaatsingslijst of een aanmeldings- en onderzoekslijst stond.

Tabel 3.3 Lichamelijk, verstandelijk en meervoudig gehandicapten: aantal leerlingen op een plaatsingslijst of een aanmeldings- en onderzoekslijst per medio januari 2000, 2001 en 2002

Onderwijssoort	Plaatsingslijsten			Aanmeldings- en onderzoekslijsten		
	aantal leerlingen			aantal leerlingen		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002
SO	154	94	115	523	545	657
VSO	59	14	37	112	103	123
Totaal	213	108	152	635	648	780

Plaatsingslijsten in 2002

Het aantal lichamelijk, verstandelijk en meervoudig gehandicapte leerlingen dat medio januari 2002 op een plaatsingslijst staat, is relatief gering vergeleken met het totaal aantal leerlingen dat gebruik maakt van de voorzieningen uit cluster III. De 152 plaatsingslijstleerlingen vormen 0,7 procent van het totaal aantal leerlingen dat deze scholen en afdelingen bezoekt. De meesten staan op een plaatsingslijst van scholen voor zeer moeilijk lerenden in het SO (65 leerlingen) en het VSO (27 leerlingen).

Aanmeldings- en onderzoekslijsten in 2002

Het aantal lichamelijk, verstandelijk en meervoudig gehandicapte leerlingen dat op een aanmeldings- en onderzoekslijst staat van scholen en afdelingen uit cluster III is niet onaanzienlijk: 780 in het SO en het VSO tezamen. Vooral in het SO wachten veel leerlingen (657) op een toelaatbaarheidsonderzoek of op de afronding daarvan, waarvan het merendeel (454) op de wachtlijst staat van een school voor zeer moeilijk lerenden. Het aantal leerlingen op aanmeldings- en onderzoekslijsten in het VSO is weliswaar kleiner (123), maar het VSO telt minder leerlingen dan het SO.

Ontwikkelingen in de periode 2000-2002

Na een daling in 2001 is in 2002 het aantal leerlingen op een plaatsingslijst voor het onderwijs aan lichamelijk, verstandelijk en meervoudig gehandicapte leerlingen met 41 procent toegenomen (van 108 in 2001 naar 152 in 2002). De toename geldt voor zowel het SO als het VSO en komt grotendeels voor rekening van de scholen voor zeer moeilijk lerenden. Niettemin is het aantal leerlingen dat in 2002 op een plaatsingslijst van cluster III staat kleiner dan in 2000.

Ook de omvang van de aanmeldings- en onderzoekslijsten (780 leerlingen) is in 2002 groter dan in de twee jaren daarvoor. Net als bij de plaatsingslijsten is deze toename hoofdzakelijk het gevolg van een stijging van het aantal zeer moeilijk lerenden, vooral in het SO. De toename wordt veroorzaakt door een complex van factoren. Daarin spelen onder andere mee de terugstroom van leerlingen met een SO-indicatie (bijvoorbeeld syndroom van Down) vanuit het basisonderwijs naar het ZML, de toestroom vanuit de samenwerkingsprojecten KDC/ZML waarin gestreefd wordt verstandelijk gehandicapte leerlingen uit Kinderdagcentra (KDC's) op te vangen binnen het ZML, het feit dat een aantal scholen voor zeer moeilijk lerenden zich ontfermt over moeilijk plaatsbare leerlingen met een verstandelijke handicap en ernstige gedragsproblemen, en het feit dat samenwerkingsverbanden WSNS om uiteenlopende redenen anticiperen op de leerlinggebonden financiering (LGF). Meer informatie over de toename van wachtlijsten staat beschreven in hoofdstuk 4.

3.5 Leerlingen met gedragsproblemen

Cluster IV (leerlingen met gedragsproblemen) omvat scholen en afdelingen voor langdurig zieken (met psychiatrische stoornissen), voor zeer moeilijk opvoedbaren en de scholen verbonden aan pedologische instituten. De 99 scholen die aan het onderzoek hebben meegedaan, hebben in totaal 17844 leerlingen (teldatum 16 januari 2002). Tabel 3.4 geeft het aantal leerlingen weer dat medio januari 2000, 2001 en 2002 op een plaatsingslijst of op een aanmeldings- en onderzoekslijst stond.

Tabel 3.4 Leerlingen met gedragsproblemen: aantal leerlingen op een plaatsingslijst of een aanmeldings- en onderzoekslijst per medio januari 2000, 2001 en 2002

Onderwijssoort	Plaatsingslijsten			Aanmeldings- en onderzoekslijsten		
	aantal leerlingen			aantal leerlingen		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002
SO	250	296	281	833	819	951
VSO	184	253	226	502	455	808
Totaal	434	549	507	1335	1274	1759

Plaatsingslijsten in 2002

Zowel absoluut als relatief gezien is de plaatsingsproblematiek in cluster IV groot is. De 507 leerlingen op een plaatsingslijst vormen 2,8 procent van het totaal aantal leerlingen dat deze scholen en afdelingen bezoekt. Het merendeel van deze leerlingen wacht op plaatsing op een school voor zeer moeilijk opvoedbaren in het SO (103 leerlingen) en in het VSO (165 leerlingen).

Aanmeldings- en onderzoekslijsten in 2002

Ook de omvang van de aanmeldings- en onderzoekslijsten is in het cluster van scholen voor leerlingen met ernstige gedragsproblemen groot: 1759 leerlingen wachten op (de afronding van) het toelaatbaarheidsonderzoek. De grootste groep leerlingen (632) staat op een aanmeldings- of onderzoekslijst van scholen voor zeer moeilijk opvoedbaren in het VSO, gevolgd door 425 langdurig zieken in het SO en 328 zeer moeilijk opvoedbaren in het SO.

Ontwikkelingen in de periode 2000-2002

In vergelijking met vorig jaar is in cluster IV de omvang van de plaatsingslijsten met acht procent afgenomen, maar nog altijd groter dan in 2000. De afname binnen het SO is verdeeld over de scholen voor zeer moeilijk opvoedbaren en de scholen voor langdurig zieken. Binnen het VSO komt de afname bijna volledig voor rekening van scholen voor zeer moeilijk opvoedbaren: 64 leerlingen minder dan in 2001. Daarmee is het aantal plaatsingslijstleerlingen op deze scholen terug op het niveau van 2000 (162 leerlingen). De daling heeft onder andere te maken met het feit dat scholen -al dan niet in reactie op het toegenomen aantal aanmeldingen- meer geneigd zijn nieuwe leerlingen pas te onderzoeken als er ook feitelijk plaats is op de school. Niet alleen omdat lange plaatsingslijsten een morele druk leggen op het team of omdat men ouders niet wil teleurstellen, maar vooral ook omdat er te weinig leraren zijn, omdat veel ZMO-leerlingen met een zeer complexe problematiek veel (formatieve) inzet vragen die de scholen vaak zelf moeten voorfinancieren en omdat vaak de huisvesting niet toereikend is. Meer informatie over oorzaken van plaatsingslijsten is beschreven in hoofdstuk 4. De aanmeldings- en onderzoekslijsten van cluster IV scholen zijn de afgelopen drie jaren fors gestegen. Leek in 2001 sprake van een lichte daling, in 2002 zijn deze lijsten beduidend toegenomen. In het VSO is zelfs sprake van een groei van ruim 75 procent ten opzichte van 2001. De grootste stijging heeft plaatsgevonden op

de scholen voor zeer moeilijk opvoedbaren: 303 leerlingen meer op een aanmeldings- en onderzoekslijst dan vorig jaar. Ook hier speelt weer een complex van factoren een rol: de relatief grote toestroom vanuit de samenwerkingsverbanden, het huisvestingsprobleem, de bekostigingssystematiek, het lerarentekort, de deskundigheid en de voorzieningen voor het begeleiden van leerlingen met een verstandelijke handicap en ernstige gedragsproblemen en, mede als gevolg van dit alles, de meer terughoudende opstelling bij het toelaten van nieuwe leerlingen.

3.6 Aanvullende gegevens

Verschillen tussen regionale expertisecentra

De inspectie is nagegaan of er verschillen zijn in de omvang van de wachtlijsten tussen regionale expertisecentra (REC's). De analyses laten zien dat verschillen in omvang van de wachtlijsten tussen de clusters groter zijn dan tussen de regionale expertisecentra. Er zijn echter enkele regionale expertisecentra waarvan de omvang van de wachtlijsten groter is dan de gemiddelde omvang van de wachtlijsten binnen het cluster. Deze REC's hebben vooral meer wachtlijstleerlingen voor scholen die deel uitmaken van cluster IV (leerlingen met gedragsproblemen).

Plaatsingstermijnen, wachttijden en ambulante begeleiding

Van de 788 leerlingen die op 16 januari 2002 op een plaatsingslijst staan, is voor 619 leerlingen door de scholen een prognose gegeven van de termijn waarop zij de facto deze leerlingen zullen plaatsen. Voor de overige leerlingen gaven de scholen aan dat de plaatsingstermijn vooralsnog onbekend is.

Van de 619 leerlingen zullen er 164 nog in het lopende schooljaar worden toegelaten. Volgens verwachting worden 80 van deze leerlingen nog voor 16 februari 2002 geplaatst. De overige leerlingen zullen, op enkele uitzonderingen na, instromen bij aanvang van het komende schooljaar. Van 22 leerlingen is echter de prognose dat deze pas in de loop van schooljaar 2002-2003 worden geplaatst, omdat er tot dat tijdstip voor deze leerlingen geen plaats is.

Van de 788 leerlingen die op 16 januari 2002 op een plaatsingslijst staan, wacht bijna 40 procent (307 leerlingen) langer dan drie maanden op plaatsing. Van deze leerlingen wachten er 190 al langer dan een half jaar.

Van de 788 leerlingen op een plaatsingslijst, verblijven er op 16 januari 2002 305 in het basisonderwijs. Honderd en één van deze leerlingen ontvangen ambulante begeleiding. Eenentachtig leerlingen verblijven op een speciale school voor basisonderwijs; acht daarvan ontvangen ambulante begeleiding. Zevenenvijftig leerlingen verblijven op een school voor (speciaal) voortgezet onderwijs. Van deze leerlingen ontvangen er twaalf ambulante begeleiding. Ongeveer 40 procent van de leerlingen op een plaatsingslijst is dus niet geheel verstoken van op hun specifieke behoeften afgestemd onderwijs.

3.7 Samenvatting

In tabel 3.5 staan de belangrijkste gegevens over de wachtlijsten voor alle clusters samengevat. De tabel geeft antwoord op de eerste centrale vraag van deze inventarisatie: hoeveel leerlingen staan op de peildatum van 16 januari 2002 op plaatsingslijsten en op aanmeldings- en onderzoekslijsten van scholen voor (V)SO? Zijn er verschillen tussen de clusters? Uiteraard is een peiling op 16 januari slechts een momentopname. Het is de inspectie bekend dat door de band genomen het aantal leerlingen op wachtlijsten toeneemt naarmate het schooljaar vordert.

Tabel 3.5 Aantal leerlingen op plaatsingslijsten en op aanmeldings- en onderzoekslijsten (voortgezet) speciaal onderwijs per medio januari 2002 en het percentage dat zij vormen van het totaal aantal leerlingen op een plaatsings-, een aanmeldings- of een onderzoekslijst

Cluster	PLAATSINGSLIJSTEN		AANMELDINGS- EN ONDERZOEKSLIJSTEN	
	aantal leerlingen	% leerlingen	aantal leerlingen	% leerlingen
Visueel gehandicapten	1	0.1	39	1.1
Auditief en communicatief gehandicapten	128	16.3	975	27.4
Lichamelijk, verstandelijk en meervoudig gehandicapten	152	19.3	780	22.0
Leerlingen met gedragsproblemen	507	64.3	1759	49.5
	788	100	3553	100

Plaatsingslijsten

Volgens de opgave die door de scholen voor speciaal onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs aan de inspectie is verstrekt, wachten op 16 januari 2002 in Nederland 788 leerlingen op plaatsing in een schoolsoort die beter bij hun behoeften en mogelijkheden past dan de scholen die zij op dat moment bezoeken. Dit is een daling van ongeveer vijf procent ten opzichte van vorig jaar. De daling is in absolute zin het grootst bij de scholen voor zeer moeilijk lerenden in het VSO, gevolgd door de afdelingen voor slechthorenden in het SO. Bij de scholen voor slechthorenden gaat de daling gepaard met een daling van de aanmeldings- en onderzoekslijsten. Bij de scholen voor zeer moeilijk opvoedbaren is de toestroom juist sterk toegenomen en stellen deze scholen zich om uiteenlopende redenen terughoudender op in het toelaatbaar verklaren van aangemelde leerlingen.

Van de 788 leerlingen op plaatsingslijsten wacht ruim 64 procent op toelating tot een onderwijsvoorziening van cluster IV. Dit percentage is hoog als in ogenschouw wordt genomen dat het aantal leerlingen binnen dit cluster 'slechts' 35 procent bedraagt van het totaal aantal leerlingen op (V)SO-scholen. Binnen dit cluster hebben de scholen voor zeer moeilijk opvoedbaren -SO én VSO- de meeste leerlingen op een plaatsingslijst staan.

Voorts is ruim 19 procent (152 leerlingen) toelaatbaar verklaard tot scholen van cluster III (lichamelijk, verstandelijk en meervoudig gehandicapten) en ruim 16 procent tot scholen van cluster II (auditief en communicatief gehandicapten), maar daar nog niet geplaatst. Op instituten voor visueel gehandicapten kan nauwelijks van een plaatsingslijst worden gesproken.

Aanmeldings- en onderzoekslijsten

Het aantal leerlingen op aanmeldings- en onderzoekslijsten is als regel een veelvoud van het aantal leerlingen op een plaatsingslijst. Overigens moet daarbij worden bedacht dat leerlingen steeds vaker voor meer dan één school tegelijk worden aangemeld.

Op 16 januari 2002 wachten 3553 aangemelde leerlingen óf op opname in de toelaatbaarheidsprocedure óf op afronding van het toelaatbaarheidsonderzoek. Ten opzichte van vorig jaar zijn de aanmeldings- en onderzoekslijsten met 36 procent gegroeid. De groei is in absolute zin het grootst in het VSO-ZMOK.

De groei van de wachtlijsten voor aanmelding en onderzoek wordt veroorzaakt door een complex van factoren. Daarin spelen mee het gegeven dat samenwerkingsverbanden om uiteenlopende redenen anticiperen op de leerlinggebonden financiering, maar ook de terughoudender opstelling van scholen voor (V)SO om leerlingen toelaatbaar te verklaren zo lang er geen plaats voor hen is.

Evenals de plaatsingslijsten zijn ook de aanmeldings- en onderzoekslijsten in 2002 het langst in cluster IV (leerlingen met gedragsproblemen). Van de 3553 leerlingen staat bijna de helft (49 procent) op aanmeldings- en onderzoekslijsten binnen dit cluster. Van de andere helft staat ruim een kwart (27 procent) op aanmeldings- en onderzoekslijsten van cluster II (auditief en communicatief gehandicapten); bijna een kwart (22 procent) staat op een aanmeldings- of onderzoekslijst van een school uit cluster III. Evenals bij de plaatsingslijsten geldt ook hier dat in het cluster van de visueel gehandicapten beperkt sprake is van een aanmeldings- en onderzoekslijst.

Binnen het SO hebben scholen en afdelingen voor leerlingen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden verreweg de meeste leerlingen (701) op een aanmeldings- en onderzoekslijst staan. Binnen het VSO zijn scholen en afdelingen voor zeer moeilijk opvoedbaren met 632 leerlingen koploper.

Het is de inspectie bekend dat er naast de officiële aanmeldings- en onderzoekslijsten ook nog leerlingen worden aangemeld die -om uiteenlopende redenen- uiteindelijk niet (officieel) worden geregistreerd. De inspectie onthoudt zich echter van een uitspraak over het aantal niet officieel aangemelde leerlingen, omdat zij hierover geen betrouwbare gegevens heeft. Waarschijnlijk worden deze leerlingen op meerdere scholen aangemeld, waardoor ze niet eenduidig kunnen worden geteld. Alleen de invoering van het onderwijsnummer kan zicht bieden op de omvang van het aantal niet officieel aangemelde leerlingen.

4 OORZAKEN VAN PLAATSINGSLIJSTEN EN MAATREGELEN OM DEZE TE VOORKOMEN

Negenendertig procent van de (V)SO-scholen die bij dit onderzoek zijn betrokken heeft gemeld dat zij op 16 januari 2002 leerlingen op een plaatsingslijst hebben staan. Van de soorten wachtlijsten die in dit rapport worden onderscheiden, zijn de plaatsingslijsten de meest kritische. Plaatsingslijstleerlingen beschikken over een toelaatbaarheidsverklaring; er is dus geen twijfel meer of ze al dan niet terecht op een wachtlijst staan voor de desbetreffende school. Daarom heeft de inspectie de scholen met een plaatsingslijst gevraagd naar de belangrijkste oorzaken van de plaatsingsproblematiek in de eigen situatie en naar de maatregelen die zij nemen om plaatsingslijsten te voorkomen (zie paragraaf 2.1, onderzoeksvraag 2). Een gesprek met directeuren uit deze sector over de bevindingen heeft vervolgens het beeld bevestigd dat het gaat om een complex van factoren en maatregelen die met elkaar samenhangen. Omdat plaatsingslijsten en aanmeldings- en onderzoekslijsten soms werken als communicerende vaten, kwamen naast oorzaken van plaatsingslijsten tevens oorzaken van aanmeldings- en onderzoekslijsten naar voren. Dit hoofdstuk beschrijft de belangrijkste bevindingen.

4.1 Oorzaken van plaatsingslijsten

Tabel II uit Bijlage II bevat de gegevens over de door scholen genoemde oorzaken van plaatsingslijsten. Hieronder worden de oorzaken beschreven die door de meeste scholen met een plaatsingslijst zijn genoemd.

Toegenomen druk op de plaatsings- en onderzoekscapaciteit

Via haar contacten met scholen is het de inspectie bekend dat in het afgelopen schooljaar extra druk op de plaatsings- en onderzoekscapaciteit in cluster III en IV is ontstaan. Deze druk wordt veroorzaakt door een grotere toestroom vanuit de samenwerkingsverbanden voor PO en VO dan in andere jaren. Het groeiend aantal aanmeldingen vanuit het reguliere basisonderwijs is het sterkst te voelen in scholen van cluster IV. De toename van leerlingen vanuit het speciaal basisonderwijs is in alle clusters ongeveer even groot.

De toegenomen druk wordt mede veroorzaakt doordat samenwerkingsverbanden om uiteenlopende redenen anticiperen op de leerlinggebonden financiering (LGF). Sommige scholen die deel uitmaken van deze samenwerkingsverbanden beogen door het aanmelden van leerlingen voor het (V)SO, financiële middelen te verkrijgen om deze leerlingen binnen de eigen school meer zorg te kunnen bieden. Een toelaatbaarheidsverklaring tot een school voor (V)SO houdt namelijk in dat de desbetreffende leerling in principe ook in aanmerking komt voor Rugzak-financiering. In andere samenwerkingsverbanden heeft de deelnemende speciale school het maximum deelnamepercentage bereikt, terwijl er nog steeds leerlingen

op de wachtlijst staan. Om deze leerlingen toch passend onderwijs te kunnen bieden en/of om niet als één van de zwakke samenwerkingsverbanden te worden aangemerkt, laat men de leerlingen met de zwaarste problematiek aanmelden voor het (V)SO. De extra toestroom van deze leerlingen is in met name het onderwijs voor zeer moeilijk lerenden, voor langdurig zieken en voor zeer moeilijk opvoedbaren zo groot, dat deze scholen onvoldoende mogelijkheden hebben om alle aangemelde leerlingen te onderzoeken respectievelijk te plaatsen.

Verdichtingsproblematiek

Met verdichtingsproblematiek wordt het verschijnsel bedoeld dat, mede als gevolg van het WSNS-beleid en de reorganisatie binnen de jeugdzorg, leerlingen met zwaardere en meer complexe problemen overblijven in het (V)SO. Leerlingen met minder ernstige en minder complexe handicaps blijven immers langer in het reguliere basisonderwijs en in het speciaal basisonderwijs. Het gaat daarbij vooral om de door scholen beleefde verzwaring van de problematiek van deze leerlingen. Ze vergen veel (formatieve) inzet van scholen omdat ze intensieve begeleiding nodig hebben. Voorbeelden van specifieke groepen leerlingen die bijdragen aan de verdichtingsproblematiek zijn de autisten en de gestaag groeiende groep leerlingen met ernstige sociaal-emotionele en gedragsproblemen, al dan niet in combinatie met een verstandelijke handicap. In 2002 wordt deze oorzaak door veel meer scholen (59 procent) met een plaatsingslijst genoemd dan in 2001 (24 procent).

Huisvestingsproblemen

Vooraf bij scholen in cluster IV (63 procent) en cluster II (58 procent) met een plaatsingslijst doen zich huisvestingsproblemen voor, in het bijzonder in de grote steden. Enkele gemeenten zijn door een concentratie van EC-scholen extra belast. Een tekort aan lokalen bij deze scholen draagt bij aan het ontstaan van een plaatsingslijst; de scholen zijn daardoor niet in staat de leerlingen die toelaatbaar zijn verklaard de facto te plaatsen. Een punt van zorg voor deze scholen is dat de huisvestingssituatie er na de REC-vorming naar hun mening niet beter op wordt. In de nieuwe bekostigingssystematiek worden de nevenvestigingen niet gefinancierd en de gemeenten springen onvoldoende bij. Huisvestingsproblemen worden dit jaar door meer scholen genoemd dan vorig jaar (41 procent).

Maximum groepsgrootte

Meer dan de helft (53 procent) van de (V)SO-scholen met een plaatsingslijst noemt als een van de oorzaken voor het ontstaan van de plaatsingsproblematiek het hanteren van een groepsgrootte met een bovengrens die gelijk is aan of kleiner dan de formatieve groepsgrootte (de N-factor). Op grond van deze maximum groepsgrootte komen leerlingen op een plaatsingslijst te staan zodra de groep, waarin zij op grond van leeftijd en hulpvraag zouden thuishoren, de bovengrens heeft bereikt.

Lerarentekort

Het lerarentekort doet zich inmiddels alom in het onderwijs voelen. Evenals vorig jaar geeft ongeveer de helft van de scholen met een plaatsingslijst aan te kampen met openstaande vacatures en met een tekort aan vervangers bij ziekte. Het (V)SO is bij nieuwe leraren weinig populair, nu er in alle schoolsoorten volop werkgelegenheid is. Het lerarentekort is het meest nijpend in de scholen van

cluster IV (66 procent). 'Slechts' een derde van de scholen van de clusters II en III noemt deze problematiek.

Evenals vorig jaar wijst de inspectie de scholen op de mogelijkheid die de Wet op de expertisecentra biedt (artikel 3, lid 7) om bij tijdelijke afwezigheid van een leraar telkens voor ten hoogste één jaar af te wijken van de eisen van benoembaarheid voor degene die de leraar vervangt. Niet alle scholen maken van deze wettelijke mogelijkheid gebruik.

Overige oorzaken

Minder dan de helft van de scholen met een plaatsingslijst noemt nog de volgende factoren die bijdragen aan het ontstaan van plaatsingslijsten.

In de eerste plaats geeft 43 procent van de (V)SO-scholen aan onvoldoende zicht te hebben op de toestroom van nieuwe leerlingen gedurende het schooljaar. Vaak hebben leerlingen al een jarenlange problematische schoolloopbaan achter de rug op het moment dat zij worden aangemeld voor het (V)SO. Door te weinig overleg en samenwerking zijn deze zorgleerlingen pas in een laat stadium bij het (V)SO bekend, waardoor onvoldoende preventief kan worden gewerkt en niet tijdig op de komst van nieuwe leerlingen kan worden geanticipeerd.

In de tweede plaats wordt naar de mening van 35 procent van de scholen voor (V)SO de instroom van plaatsingslijstleerlingen geblokkeerd door de huidige groeiregeling, die afwijkt van die van het basisonderwijs. De kern van het probleem is dat de plaatsing van nieuwe leerlingen niet altijd leidt tot uitbreiding van de personeelsformatie in het schooljaar waarin deze plaatsing zich voordoet. De formatiesystematiek honoreert groei per 1 oktober als regel pas per 1 augustus daaropvolgend (de 'T - 1 factor'). Dit betekent dat scholen die leerlingen direct willen plaatsen, de bekostiging voor eigen rekening moeten nemen. Bij sterke groei is tussentijdse formatie-uitbreiding per 16 januari mogelijk.

In de derde plaats noemt 51 procent van de scholen met een plaatsingslijst uit cluster IV als oorzaak voor het ontstaan van plaatsingslijsten in specifiek dit cluster het gelieerd zijn aan (semi-)residentiële instellingen in de sectoren justitie, jeugdzorg en gezondheidszorg. Wachtlijsten bij deze instellingen leiden automatisch tot plaatsingslijsten bij de scholen, omdat toelating tot de school gekoppeld is aan instroom in de instelling. Op haar beurt leidt de instroom van internaatleerlingen tot plaatsingslijsten voor externe leerlingen.

4.2 Maatregelen om plaatsingslijsten te voorkomen of in te perken

Alle scholen is gevraagd welke maatregelen zij genomen hebben om plaatsingslijsten te voorkomen of in te perken. De meest genoemde maatregelen zijn:

- leerlingen het hele jaar door direct plaatsen (80 procent);
- de maximale groepsgrootte verhogen boven de N-factor (70 procent);
- meer dan drie vaste instroommomenten per jaar hanteren (60 procent).

Deze laatste maatregel wordt het meest toegepast door cluster IV scholen (70 procent).

De volgende maatregelen worden door de helft van de scholen toegepast om een plaatsingslijst te voorkomen of te beperken:

- zorgen voor voldoende vervangers;
- samenwerking met andere instellingen om meer zicht te krijgen op de toestroom van leerlingen.

Deze laatste maatregel wordt het meest genoemd door scholen van cluster IV (71 procent).

Naar verhouding weinig scholen (35 procent) melden de middelen die bestemd zijn voor management, professionalisering, leermiddelen en dergelijke te gebruiken voor het oplossen van plaatsingsproblemen.

Nadere analyse van de gegevens laat zien dat er geen opzienbarende verschillen zijn tussen de antwoorden van scholen met en zonder plaatsingslijst.

5 THUISZITTERS

Dit hoofdstuk geeft antwoord op de derde onderzoeksvraag van deze inventarisatie: Hoeveel leerplichtige leerlingen staan op de peildatum van 16 januari 2002 op een plaatsingslijst en een aanmeldings- en onderzoekslijst van een school voor (V)SO, maar volgen op die datum op geen enkele school onderwijs? Hoeveel andere thuiszittende leerlingen zijn bij de scholen voor (V)SO bekend?

Op 16 januari 2002 stelde de inspectie door navraag bij de scholen voor SO en VSO vast dat er 155 thuiszitters waren: leerplichtige leerlingen op aanmeldings- en onderzoekslijsten of op plaatsingslijsten van deze scholen, die op dat moment geen enkele vorm van onderwijs volgden. Op dezelfde peildatum in 2001 waren dat er 82, en in 2000 76. Het aantal thuiszitters is de afgelopen drie jaar dus verdubbeld.

In tegenstelling tot vorig jaar heeft de inspectie de scholen dit jaar niet alleen gevraagd naar het aantal thuiszitters dat op een wachtlijst staat, maar ook naar alle andere bij hen bekende thuiszitters. Het gaat hier bijvoorbeeld om leerlingen die van school verwijderd zijn en die nog niet staan ingeschreven op een andere school. Op deze vraag werden door de scholen nog 58 thuiszitters extra gemeld. Het totaal aantal thuiszittende leerlingen dat op 16 januari 2002 via de scholen is geïventariseerd komt daarmee op 213. Ruim een kwart daarvan (60 leerlingen) is door de scholen aangemerkt als leerlingen met ernstige gedragsproblemen en een verstandelijke handicap. Het gaat hier om een groep zeer moeilijk plaatsbare leerlingen.

Van 169 thuiszittende leerlingen zijn inmiddels de achtergrondgegevens bekend. Aan de hand daarvan kan nog het volgende worden gemeld.

Leeftijd en geslacht

Meer dan de helft van de thuiszitters (60 procent) is 13 jaar of ouder. Een enkele leerling (twee procent) heeft de kleuterleeftijd. Thuiszitters zijn overwegend jongens, maar onder hen zijn ongeveer 15 procent meisjes.

Herkomst

Meer dan de helft van de thuiszitters (59 procent) bezocht voorafgaand aan zijn of haar 'schoolloze' periode een (V)SO-voorziening. Daarnaast is er een groep (28 procent) die afkomstig is uit het reguliere basisonderwijs en voortgezet onderwijs. De overigen hebben voorheen een school voor speciaal basisonderwijs of speciaal voortgezet onderwijs bezocht.

Bestemming

Verreweg de meerderheid van de thuiszitters (83 procent) staat op een wachtlijst van een (V)SO-school uit cluster IV (leerlingen met gedragsproblemen); 15 procent staat op een wachtlijst van scholen uit cluster III (lichamelijk, verstandelijk en meervoudig gehandicapte leerlingen).

Duur van het thuis zitten

Van 111 leerlingen is bekend hoe lang zij op 16 januari 2002 thuis zitten. Die periode varieert van korter dan een maand (20 procent) tot langer dan een jaar (8 procent). Meer dan de helft van de leerlingen zit langer dan 3 maanden thuis.

Plaatsing en plaatsingsprognose

In de periode na 16 januari 2002 heeft de inspectie zich nader laten informeren over de achtergronden van de thuiszitters. Zij heeft scholen en leerplichtambtenaren gestimuleerd voor deze leerlingen een zo spoedig mogelijke hervatting van het schoolbezoek te bewerkstelligen. Ook heeft zij daarin zelf bemiddeld.

Alle inspanningen hebben er toe geleid dat op 1 april 2002 39 thuiszittende leerlingen waren geplaatst. Enkele leerlingen worden voor kortere of langere tijd buiten het onderwijs opgevangen; het gaat hierbij om een medisch kinderdagverblijf, om psychiatrische behandeling en om spijbelopvangprojecten. Andere leerlingen zullen nog in het lopende schooljaar worden geplaatst of met ingang van het nieuwe schooljaar. Van ten minste 86 leerlingen was het op 1 april nog onduidelijk wanneer zij hun schoolloopbaan zullen hervatten. Het gaat hier veelal om leerlingen waarvan de problematiek zeer complex is en/of waarvan de ouders niet willen meewerken. In Bijlage III zijn enkele van deze casussen beschreven.

6 NABESCHOUWING

Het gegeven dat plaatsingslijsten in het SO en in het VSO het afgelopen jaar met ongeveer vijf procent zijn afgenomen stemt tot hoop, maar die hoop wordt onmiddellijk teniet gedaan door de forse stijging (36 procent) van de aanmeldings- en onderzoekslijsten. De verdichtingsproblematiek, huisvestingsproblemen, het lerarentekort en de groeiregeling zijn belangrijke factoren die eraan bijdragen dat scholen terughoudender zijn geworden om leerlingen toelaatbaar te verklaren indien er voor hen geen plaats is. Deze leerlingen blijven langer op een aanmeldings- en onderzoekslijst staan. De inspectie wijst scholen met een plaatsingslijst op de wettelijke verplichting toelaatbaar verklaarde leerlingen feitelijk te plaatsen en zich bij onderzoek en plaatsing te houden aan de termijnen van de Algemene Wet Bestuursrecht (AWB). Aanmeldings- en onderzoekslijsten nemen echter ook nog eens toe door een vergrote toestroom uit het basisonderwijs, het speciaal basisonderwijs, het voortgezet onderwijs en het speciaal voortgezet onderwijs. Deze scholen pogen -in het zicht van de leerlinggebonden financiering en met het deelnamepercentage van het samenwerkingsverband in het achterhoofd- leerlingen met complexe problemen geplaatst te krijgen op een school voor (V)SO of financiële middelen te verkrijgen om deze leerlingen binnen de eigen school meer zorg te kunnen bieden.

Verwacht mag worden dat de leerlinggebonden financiering een positieve bijdrage zal leveren aan het oplossen van de wachtlijstproblematiek; mogelijk zal tevens de vraag naar ambulante begeleiding stijgen. Gegeven deze situatie is en blijft het naar de mening van de inspectie van groot belang een betere en meer efficiënte samenwerking tussen de verschillende werkvelden tot stand te brengen. Betere netwerken en frequenter overleg bieden meer mogelijkheden preventief te werken en op ontwikkelingen te anticiperen.

Ook de verdubbeling van het aantal thuiszitters is een punt van zorg. Ondanks het feit dat scholen zich inmiddels minder terughoudend opstellen om thuiszitters bij de inspectie te melden, en ondanks de contacten die de inspectie met leerplichtambtenaren onderhoudt, laten thuiszitters zich moeizaam traceren. Verwacht mag worden dat de invoering van het onderwijsnummer te zijner tijd het zicht op de thuiszitters zal verbeteren. Een en ander zal echter gepaard moeten gaan met een betere leerplichtregistratie op scholen. Daarnaast is het naar de mening van de inspectie van het grootste belang ook hier te investeren in een betere en meer efficiënte samenwerking tussen de verschillende werkvelden: onderwijs, jeugdzorg, gezondheidszorg, politie en justitie.

BIJLAGE I

OMVANG WACHTLIJSTEN PER MEDIO 2000, 2001 EN 2002

Tabel I Aantallen leerlingen op plaatsingslijsten en aanmeldings- en onderzoekslijsten (V)SO per medio januari 2000, 2001 en 2002

Instellingen voor:		PLAATSINGSLIJSTEN			AANMELDINGS- EN ONDERZOEKSLIJSTEN		
		2000	2001	2002	2000	2001	2002
CLUSTER I							
Visueel gehandicapten	SO	-	3	1	-	17	35
	VSO	-	-	-	1	2	4
CLUSTER II							
Doven	SO	-	5	1	8	61	20
	VSO	-	1	-	1	-	-
Slechthorenden	SO	46	64	27	344	242	162
	VSO	-	1	1	9	40	47
Leerlingen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden	SO	43	57	80	319	236	701
	VSO	-	-	-	-	-	-
Meervoudig gehandicapten (auditief/communicatief)	SO		28	18		96	42
	VSO		-	1		2	3
CLUSTER III							
Lichamelijk gehandicapten	SO	9	12	12	66	83	58
	VSO	9	8	7	15	15	23
Meervoudig gehandicapten (verstandelijk en lichamelijk)	SO	24	13	20	85	37	72
	VSO	1	1	3	5	5	7
Zeer moeilijk lerenden	SO	121	48	65	372	374	454
	VSO	49	5	27	92	81	92
Langdurig zieken (verstandelijk en lichamelijk)	SO		21	18		51	73
	VSO		-	-		2	1
CLUSTER IV							
Zeer moeilijk opvoedbaren	SO	120	110	103	236	255	328
	VSO	162	229	165	357	329	632
Leerlingen op scholen van pedologische instituten	SO	43	75	79	171	188	198
	VSO	-	-	22	4	2	21
Langdurige zieken	SO	87	111	99	426	376	425
	VSO	22	34	39	141	124	155
TOTAAL	(V)SO	736	826	788	2652	2618	3553

Inclusief 1 meervoudig gehandicapte leerling

Inclusief 3 meervoudig gehandicapte leerlingen

BIJLAGE II

OORZAKEN VAN PLAATSINGSLIJSTEN

Tabel II Oorzaken van plaatsingslijsten

Vr.	De plaatsingsproblematiek wordt (mede) veroorzaakt doordat:	In enige tot sterke mate van toepassing procent	Clusters die afwijken van het gemiddelde	
			Cluster 3 procent	Cluster 4 procent
D	De school met huisvestingsproblemen kampt	54	42	63
H	De school te maken heeft met verzwaring van problemen	59		
E	De school kampt met een lerarentekort	47	38	66
A	De school een maximale groepsgrootte hanteert	53		
	De plaatsingscapaciteit kleiner is dan de instroom van afvallers uit:			
G1	Het BaO	50	31	69
G2	Het SBO	50		
G3	Het VO	24	7	49
G4	Het SVO (leerwegondersteunend)	26	12	50
G5	Het SVO (praktijkonderwijs)	25		
G6	EC (andere vormen van SO)	39		
G7	EC (andere vormen van VSO)	20		
K	De school onvoldoende zicht heeft op de toestroom van nieuwe leerlingen tijdens het schooljaar	43		
I	De school gekoppeld is aan een (semi)residentiele instelling	28	16	51
F	De huidige groeiregeling de instroom blokkeert van leerlingen vanaf de plaatsingslijst	35		
J	De instroom van internaatleerlingen leidt tot plaatsingslijsten voor externe leerlingen	17	10	33
B	De school niet meer dan drie toelatingsmomenten hanteert	16	35	4
C	De inzet van middelen voor management en professionalisering ten koste gaat van het aantal te plaatsen leerlingen	14		

BIJLAGE III

ENKELE CASUSBESCHRIJVINGEN

Casus 1

Een zestienjarige jongen is aan het begin van het schooljaar 2001-2002 door de Raad voor de Kinderbescherming van een school voor VSO-ZMOK gehaald. Ofschoon de school veel tijd heeft geïnvesteerd de jongen te traceren, heeft men nooit meer iets van hem gehoord. Contact met de leerplichtambtenaar leert dat de jongen bekend is bij de Stichting Jeugdzorg. Hij blijkt voor een werktraject op een Regionaal Opleidings Centrum (ROC) te zijn geplaatst, maar is daar na een paar dagen weggebleven. Omdat de thuissituatie zeer problematisch is, heeft de Raad voor de Kinderbescherming de jongen uiteindelijk in maart 2002 onder toezicht gesteld en zal hij worden aangemeld voor een internaat. In afwachting van de uithuisplaatsing wordt de jongen tijdelijk opgevangen in een opvangcentrum voor jongeren.

Casus 2

Een vijftienjarige jongen zit op een school voor meervoudig gehandicapten uit cluster II (auditief gehandicapten). De school ligt niet in de buurt van de plaats waar het gezin woont. Omdat moeder haar gezin graag weer compleet wil hebben, zoekt zij voor haar zoon een school in de woonomgeving. In oktober 2001 lukt het haar een school in de buurt te vinden. De nieuwe school bevestigt de aanmelding. Eind oktober neemt de jongen afscheid van zijn oude school.

In januari 2002 heeft de oude school nog steeds geen bewijs van inschrijving ontvangen van de school waarvoor de jongen drie maanden eerder is aangemeld. Navraag leert dat hij daar ook nooit is aangekomen. Wanneer vervolgens contact wordt opgenomen met de moeder blijkt dat de jongen inderdaad niet op school zit en zich uitstekend vermaakt in een werkplaats. Over het feit dat hij nog leerplichtig is maakt de moeder zich geen zorgen. Zij meldt dat de sociaal pedagogische dienst (SPD) doende is een avondopleiding voor de jongen te zoeken.

De oude school belt de SPD maar het lukt niet in contact te komen met de zorgconsulent. Zelfs een fax blijft onbeantwoord. Daarom belt de school uiteindelijk de leerplichtambtenaar, die met de casus aan de slag gaat.

Door de acties van de leerplichtambtenaar neemt de SPD in februari 2002 contact op met de school. De jongen is bij hen bekend, ook het onderdeel leerplicht. Moeder en SPD zijn bezig met een nieuwe plaatsing op een school voor ZML. De verwachtingen zijn positief. De SPD belooft de oude school contact op te zullen nemen met de leerplichtambtenaar om deze te informeren.

Casus 3

Een dertienjarige jongen heeft op zijn school (SO-ZMOK) geld gestolen en is om die reden geschorst tot hij met zijn ouders op school verschijnt voor een gesprek. Het is februari 2001. De moeder van de jongen blijkt echter tijdelijk in het buitenland

te verblijven en de jongen woont bij zijn zus. Naar aanleiding van de brief over het incident die de jongen van de school heeft meegekregen, is hij door de vriend van zijn zus geslagen en vervolgens naar zijn vader gevlucht. Jeugdzorg wordt ingeschakeld. De gezinsvoogd die de jongen bij zijn vader opzoekt, krijgt geen goede indruk van de thuissituatie (drank en drugs). De school geeft de jongen een VSO-ZMO advies en wil dat advies laten tekenen.

In april 2001 heeft de school, ondanks diverse pogingen om in contact te komen, nog steeds niets van Jeugdzorg en de gezinsvoogd gehoord. Bovendien reageren de ouders van de jongen niet op uitnodigingen om op school te komen praten. Op een laatste uitnodiging aan de ouders reageert de zus. De jongen is inmiddels terug bij zijn moeder, maar omdat deze zwanger is en er complicaties zijn kan zij niet komen. De sociaal-maatschappelijk werker van de school kondigt in mei 2001 een huisbezoek aan, opdat de moeder het VSO-ZMO advies voor haar zoon kan ondertekenen. Het bezoek vindt in juni 2001 plaats.

In oktober 2001 blijkt de jongen niet op de school voor VSO-ZMO te zijn aangekomen. In december 2001 blijkt hij nog steeds niet te zijn getraceerd. Wanneer de inspectie naar aanleiding van haar inventarisatie op de hoogte raakt van het geval en in februari 2002 contact opneemt met de leerplichtambtenaar blijkt hij daar niet bekend. Niemand heeft de jongen bij de leerplichtambtenaar gemeld en hij is -vooralsnog- onvindbaar.

Casus 4

Een zevenjarige jongen zal worden verwijderd van een school voor zeer moeilijk lerenden (ZML). Het schooljaar daarvoor hebben zijn ouders geprobeerd de jongen op een reguliere basisschool geplaatst te krijgen, maar die poging is na enkele dagen op proef niet gelukt. Vervolgens wilden de ouders de jongen aanmelden voor het speciaal basisonderwijs. Na twee observatieperiodes op twee verschillende scholen blijkt ook het SBO voor deze jongen niet geschikt. De ouders krijgen het advies hem aan te melden op een school voor langdurig zieken (LZ). Intussen zit de jongen vanaf het begin van het schooljaar 2001-2002 thuis, omdat de situatie op de school voor ZML is geëscaleerd.

De directie van de ZML-school dringt bij de LZ-school aan op snelle plaatsing. De LZ-school gaan daar echter niet op in, met als argument deze leerling geen voorkeursbehandeling te kunnen geven. Vanwege een tekort aan leraren heeft men de grootste moeite de eigen leerlingen volgens het rooster les te geven. Ook de leerplichtambtenaar zegt niets te kunnen doen.

In december 2001 neemt de vader van de jongen contact op met de inspectie. Deze wijst de school voor ZML op haar inspanningsverplichting tot het verzorgen van onderwijs, en dringt er op aan de jongen terug te nemen of voor een huiswerkregeling te zorgen. Inmiddels is de vader uitgenodigd voor een gesprek op één van de LZ-scholen. In februari 2002 zal de jongen worden getest en in maart zou dan de plaatsing kunnen volgen.

In januari 2002 neemt de vader opnieuw contact op met de inspectie. Er is nog steeds geen sprake van een huiswerkregeling en vader heeft ook geen vertrouwen meer in een plaatsing op de LZ-school. De inspectie regelt ambulante begeleiding voor de jongen.

In april 2002 zit de jongen nog steeds thuis. Hij is toegelaten tot de LZ-school en mocht in februari komen voor een kennismakingsbezoek. De avond voor het bezoek werd er gebeld dat de kennismaking niet door kon gaan. De groepsleraar

was ziek geworden. Vader toont begrip voor deze situatie maar is bang dat zijn zoon zelfs in augustus nog niet op de school zal zijn geplaatst. Inmiddels zitten hij en zijn vrouw beiden in de ziektewet, ofschoon dit niet alleen het gevolg is van de problematiek rondom hun zoon.

In juni 2002 krijgt de inspectie een telefoontje van de vader dat zijn zoon voor twee uur per dag toegelaten is tot een startklasje van de school voor langdurig zieken.

Casus 5

Een veertienjarig meisje is door haar ouders van een school voor doven (VSO) gehaald. Ze zat daar intern en had door problemen veel last van heimwee. Om die reden is ze weggelopen van het internaat, waarna haar ouders 's nachts werden gebeld en gevraagd om mee te helpen hun dochter te zoeken. Voor de ouders was toen de maat vol.

De leerplichtambtenaar heeft de ouders de tijd gegeven zelf een nieuwe school voor hun dochter te zoeken, maar inmiddels is die tijd verstreken. Vervolgens is de leerplichtambtenaar samen met een orthopedagoge nagegaan of het meisje in aanmerking zou kunnen komen voor een ander type onderwijs, maar dit blijkt niet het geval. Het meisje is aangewezen op het onderwijs aan een school voor doven. Mede om die reden heeft de leerplichtambtenaar toen besloten versneld een leerwegtraject voor het meisje in te zetten, waardoor zij maar twee dagen in het internaat zou hoeven verblijven. Daarbij is hij echter op het probleem gestuit dat de school pas op 1 augustus 2002 officieel zo'n traject kan aanbieden.

Naar aanleiding van de informatie van de leerplichtambtenaar heeft de inspectie inmiddels contact opgenomen met de school. De school gaat nu een gesprek aan met de leerplichtambtenaar en de ouders om tot een (tussen)oplossing te komen.

Casus 6

Een zestienjarige jongen bezoekt sinds maart 2000 een VSO-school voor zeer moeilijk lerenden. Daarvoor bezocht hij een school voor moeilijk lerenden. De reden voor zijn overstap naar het ZML was zijn zwak sociaal-emotioneel functioneren. De jongen werd veel gepest en wilde op den duur niet meer naar school. Op het ZML heeft de jongen het echter erg naar zijn zin. Als vorm van vrijetijdbesteding doet hij aan sport voor gehandicapten.

In april 2002 ontstaat er een conflict tussen de jongen en de directeur van de school. De jongen wordt meegedeeld dat hij niet meer naar de sportvereniging mag in verband met bedreigend gedrag. Na dit conflict weigert de jongen terug te gaan naar school, ondanks diverse pogingen van de school om hem terug te laten komen. Huiswerk dat via zijn vader wordt meegegeven, weigert hij te maken. De jongen wil niets meer met de school te maken hebben.

Als na de zomervakantie blijkt dat de jongen niet meer op school komt, wordt in overleg met de vader in november 2001 besloten de jongen te plaatsen op een zorgboerderij. Hij doet graag iets met dieren. Door de leerplichtambtenaar wordt ontheffing van de leerplicht verleend.

Casus 7

Een middelgrote stad in het westen van het land heeft in de loop van de jaren te maken gekregen met steeds meer vraag naar onderwijs aan kinderen en jongeren met een ernstige gedragsstoornis of psychiatrische problematiek. De stad kent

enkele voorzieningen waar jongeren onderwijs krijgen dat valt onder cluster IV, maar ontbeert een school voor zeer moeilijk opvoedbaren. Ramingen laten zien dat er voor tenminste 30 PO-leerlingen en 50 VO-leerlingen behoefte is aan ZMO-onderwijs.

Omdat de huisvesting van de bestaande voorzieningen absoluut geen uitbreiding met nieuwe leerlingen toelaat, is door de dienst Onderwijs en Welzijn van de gemeente de gehele problematiek in kaart gebracht. Ambtenaren van de dienst hebben zes modellen beschreven om cluster IV in de stad niet alleen financieel en huisvestingstechnisch maar ook onderwijskundig uit te werken. Om te komen tot een goede afweging van het gemeentebestuur voor een toekomstige huisvesting van de scholen in de stad die vallen onder cluster IV, zal een extern bureau gevraagd worden nader onderzoek te doen. Uitgangspunt daarbij is het streven van de gemeente naar de broodnodige voorziening voor (V)SO ZMOK-onderwijs in de stad.